

Pozabljeni velikonočni običaji

Praznovanje velike noči je prepleteno z močno simboliko in ljudskimi običaji. Nekateri so ostali živi vse do danes, drugi so (skoraj) pozabljeni, vedno več pa je takih, ki se znova obujajo in dobivajo nov, nostalgičen pomen.

ŠPELA ŠIMENC

Velika noč je cerkveni praznik, močno prepleten s simboliko, hkrati je to tudi pomladni praznik, ki pomeni prehod, narava se prebuja, je čas, ki napoveduje veselje, obilje, je čas za družino, tudi ustvarjalnost. Vse to so po besedah naše sogovornice, etnologinja Ane Vrtovec Beno, kustosinje Gorenjskega muzeja, razlogi, da praznovanje velike noči ostaja močno ukoreninjeno.

Streljanje z možnarji

Nekateri velikonočni običaji tako ostajajo zelo živi, nekateri so se izgubili v času, tretje pa v določeni obliki odkrivamo na novo. Takšno je streljanje ali pokanje z možnarji, ki izvira iz ljudskega prepričanja, da hrup odganja zle sile, od leta 2019 pa je tudi vpisano v Register nesnovne kulturne dediščine. Pokanje so izvajali izkušeni možnaristi s kupljenim ali z doma narejenim smodnikom, s katerim so napolnili možnarje (železne cevaste pripomočke). Po drugi svetovni vojni, ko je socialistična oblast prepovedala javno zaznamovanje verskih praznikov, pa se je ta običaj prenesel na prvi maj. Ponekod na Gorenjskem streljanje z možnarji na veliko noč še ohranjajo, poki največkrat spremljajo blagoslov velikonočnega žegna. Mali vojni muzej ima svojo sekcijo možnaristov, na Koroški Beli

Ragljaci v Trziču, 30. leta 20. stoletja / Foto: fototeka Gorenjskega muzeja

streljanje z možnarji oživlja Kulturno društvo Možnar, ohranjajo ga tudi v društvu kamnogoriških strelcev in pritrkovalcev.

Strašenje boga in ragljanje

Iz ideje, da hrup odganja zle sile, se je razvila tudi stara velikonočna šega, znana pod imenom strašenje boga, ki je po besedah Ane Vrtovec Beno povsem utonila v pozabo. »Običajno so otroci razbijali star les, po njem so tolkli in ustvarjali hrup, rekli so, da strašijo boga. Običaj je bil povezan tudi s tem, da se je potem zjutraj prižgal velikonočni ogenj,« pravi sogovornica. Omeni še ragljanje, še eno zanimivo šego. V času velikonočnega tridnevja, ko so bili »zvonovi zaklenjeni«, so otroci uporabljali

raglje in z njimi ragljali po vasi ter na ta način vabili k molitvi in prevzeli vlogo cerkvenih zvonov. »Zanimivo je, da uporabo ragelj v času pred veliko nočjo omenja že Valvasor. V Trziču so tradicijo obudili, otroci v predvelikonočnem času znova hodijo po ulici in ragljajo.«

Peka velikonočnih oblatov

Še en običaj, zelo značilen za Gorenjsko, prav tako uvrščen v Register nesnovne kulturne dediščine, je peka velikonočnih oblatov. Gre za velike okrogle ali ovalne hostije s krščansko simboliko, ki so narejene iz nekvašenege testa. Družine so jih nesle k blagoslovu in si jih razdelile pri velikonočnem zajtrku. Oblate so gospodinje

običajno kupile, saj je za izdelavo potreben poseben pekač. Ponekod oblate delijo župniki pred cerkvijo po mašah na cvetno nedeljo. Z leti se je tradicija peke oblatov skoraj povsem izgubila, v zadnjem obdobju pa je znova vedno več ponudnikov, kjer se lahko te hostije kupijo. V registru nesnovne dediščine kot kraje, kjer je bila ta tradicija posebej živa, med drugim omenjajo dele Tuhinjske doline, dolino Črnega grabna, Moravško dolino, okolico Domžal, Hrušico ...

Pomemben del naše dediščine

Številni velikonočni običaji so danes drugačni kot včasih. Sogovornica pove, da so denimo fantje nekdanje tekmovali, kdo bo na velikonočno soboto k več hišam

Streljanje z možnarji na Blejski Dobravi

/ Foto: fototeka Gorenjskega muzeja

prinesel ogenj, kajti gospodinje so čakale nanj, da so zakurile v peči in da je zadišalo po potici in kruhu. »Pred tem gospodinja ni mogla začeti delati. Danes te tradicije ni več, tudi zato, ker večina hiš nima več krušne peči. Se pa s tem ognjem prižge vsaj kakšna svečka.«

Velika noč po postu prinese obilje in marsikje v tem

spomladanskega čiščenja, ki se mora zaključiti do velikega četrтка. Sobota je namenjena pripravi jedi, nedelja je dan za družino, ponedeljek za obiske in za velikonočne igre, ki se v zadnjih letih oživljajo tudi marsikje na Gorenjskem.

Vse to so običaji, pravi sogovornica, ki ostajajo del naše identitete. »Tudi ljudje,

Blagoslov na Blejskem gradu, 30. leta 20. stoletja

/ Foto: fototeka Gorenjskega muzeja

času zadiši po potici, domačem kruhu, kuhajo se pirhi in šunka. Veliko gospodinje še pripravlja tradicionalno gorenjsko prato (budelj), manj pogosto pa lahko naletimo na alelujo, preprosto jed iz repnih olupkov. Čas pred veliko nočjo je tudi čas

ki ne vidijo krščanske plati, barvajo jajca, spečejo potico. Na terenu vidimo, da ljudje pripravljajo velikonočne jedi, morda jih ne nesejo blagoslovit, morda jih ne pojedo strogo za zajtrk, je pa vse to zakoreninjeno v naši dediščini, ki jo čutimo.«

Cvetna nedelja v Kranju leta 1938 / Foto: fototeka Gorenjskega muzeja